

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ

PROBLEMS OF ACCOUNTING FOR FINANCIAL LEASING IN UKRAINE

Харченко М.О.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри обліку і аудиту,
Національний гірничий університет

У статті розглянуто визначення лізингу, його об'єкти та суб'єкти згідно із Законом України «Про фінансовий лізинг». Проаналізовано систему взаємовідносин між лізингодавцем та лізингоодержувачем. Визначено проблеми податкового та бухгалтерського обліку операцій фінансового лізингу, які пов'язані із законодавчою базою.

Ключові слова: фінансовий лізинг, лізингодавець, лізингоодержувач.

В статье рассмотрено определение лизинга, его объекты и субъекты согласно Закону Украины «О финансовом лизинге». Проанализирована система взаимоотношений между лизингодателем и лизингополучателем. Определены проблемы налогового и бухгалтерского учета операций финансового лизинга, связанные с законодательной базой.

Ключевые слова: финансовый лизинг, лизингодатель, лизингополучатель.

The article deals with the definition of leasing, its objects and subjects according to the Law of Ukraine «Financial Leasing». The system of relations between the lessor and the lessee is analyzed. The problems of tax and financial accounting in financial leasing operations caused by the legal framework are revealed.

Keywords: financial leasing, the lessor, the lessee.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Останні два роки лізингові компанії в Україні зазнали кризи. Обсяг укладених договорів скоротився вдвічі, знизилася виплата по наявним. Зрозуміло, що першою причиною такої ситуації є девальвація гривні та економічна криза в державі. Однією з проблем є непогодженість усіх законодавчих інструментаріїв, які регулюють відносини між лізингодавцем та лізингоодержувачем. Таким чином, для поліпшення стану на лізинговому ринку потрібно вирішувати не тільки проблеми економічного характеру, а й законодавчого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Теоретичні та практичні проблеми лізингу досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Серед українських слід звернути увагу на роботу А.Г. Барабаш, в якій розглянуто проблеми правового регулювання лізингових відносин [1]. У роботах О. Грищенко, К. Малишенко, В.М. Хобти, В.А. Гайдук розглянуто проблеми та перспективи подальшого розвитку лізингу в Україні [2–4]. Серед іноземних дослідників можна виділити Х.-И. Шпіттлера, який розробив методику оцінки економічної ефективності лізингу [5], Т. Кларка, Р. Брейлі, Л.-Дж. Гітман, В. Газмана, Н. Адамова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблеми обліку фінансового лізингу в Україні з боку держави приділяється недостатньо уваги, тому, незважаючи на велику кількість робіт, присвячених даній тематиці, ця проблема залишається не до кінця вивченою та вирішеною.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті – аналіз поняття «лізинг» та взаємовідносин між лізингодавцем та лізингоодержувачем для подальшого розроблення ефективної методики їх оптимізації. Для аналізу ефективності бухгалтерського та податкового обліку розглянуто Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» для порівняння його з МСФЗ 17, що в подальшому дасть змогу виявити законодавчі проблеми фінансового лізингу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За двадцять п'ять років незалежності Україна зазнала значних перетворень, в яких важливе місце займають зміни фінансово-кредитних відносин для фізичних та юридичних осіб. На фінансовому ринку держави з'явилася нова послуга – лізинг. В європейських країнах лізингові відносини існують уже багато років, проте для України після розпаду Радянського Союзу це було щось нове та незрозуміле, яке не мало жодного законодавчого підґрунтя для існу-

вання. Лізингові відносини в Україні набули своєї легальності лише в 1997 р., коли був прийнятий Закон України «Про лізинг». Нині ці відносини регулюються Законом України «Про фінансовий лізинг» від 11 грудня 2003 р. № 1381-IV, і саме з цього часу розпочинається стрімкий розвиток лізингового бізнесу.

Слово «лізинг» у перекладі з англійської мови означає «здавати в оренду», проте поняття «лізинг» та «оренда» дещо відрізняються одне від одного. Так, оренда передбачає короткострокове користування та обов'язкове повернення майна, а лізинг – довгострокове володіння та можливість переходу права власності на майно орендарю після виплати всіх лізингових платежів.

До теперішнього часу у світовій практиці не існує єдиного тлумачення поняття «лізинг». Законодавство України визначає лізинг як підприємницьку діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виняткове користування на визначений термін лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власності за дорученням і погодженням із лізингоодержувачем у відповідного продавця майна за умови сплати лізингоотримувачем періодичних лізингових платежів [6].

Фактично кругообіг майна і коштів відбувається між лізингодавцем та лізингоодержувачем, як між продавцем і покупцем (рис. 1). Тобто це доволі простий процес, який дає змогу покупцю (лізингоодержувачу), який не має достатньо грошей для придбання майна або нерухомості, придбати його за договором лізингу. Продавець (лізингодавець) може давати у лізинг як свої кошти чи майно, так і ті, що перебувають у власності за дорученням і погодженням.

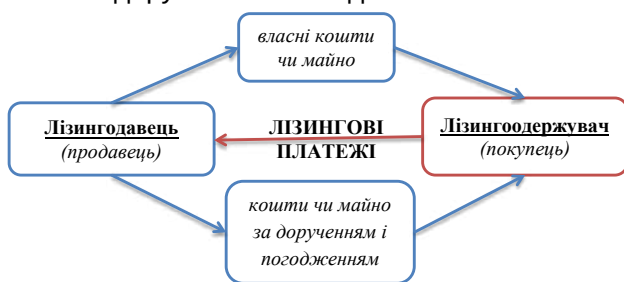

Рис. 1. Схема взаємовідносин між лізингодавцем та лізингоодержувачем

Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг», предметом лізингу може бути будь-яка неспоживча річ (тобто те, що не може закінчитися або зменшитися за період лізингу, проте воно може зношитися, тоді це буде списано на амортизаційні витрати), визначена індивідуальними ознаками та віднесена, відповідно до законодавства, до основних фондів. Наступне твердження закону визначає, що предметом лізингу не можуть бути земельні ділянки та інші природні об'єкти. Це твердження є цілком

логічним, тому що в першу чергу саме земельним ділянкам та природним об'єктам може бути нанесено незворотній збиток, що в подальшому призведе до їх знецінення, але нерухомість на земельній ділянці може бути взята у лізинг. Також предметом лізингу не можуть бути єдині майнові комплекси підприємств та їхні відокремлені структурні підрозділи (філії, цехи, дільниці). Майно, що перебуває в державній або комунальній власності та щодо якого відсутня заборона передачі в користування та/або володіння, може бути передано в лізинг [7].

Закон України про лізинг визначає три основних суб'єкти лізингу: лізингодавець, лізингоодержувач та продавець. Проте останній не завжди приймає участь у лізингових відносинах. Так лізингодавцем виступає юридична особа, яка передає право володіння та користування предметом лізингу лізингоодержувачу. Лізингоодержувачем може бути фізична або юридична особа, яка отримує право на володіння та користування предметом лізингу від лізингодавця. Якщо лізингодавець не має необхідного для лізингоодержувача предмета лізингу, то лізингодавець має право звернутися до третьої сторони – продавця (постачальника) та набути необхідний предмет лізингу. Продавцем може бути будь-яка фізична або юридична особа [7].

Таким чином, лізинг – це доволі проста схема взаємодії банківських структур із реальним сектором економіки, на основі якої поєднуються інтереси власників фінансового капіталу та господарюючих суб'єктів.

Ринок лізингу розпочав свій активний розвиток із 2000-х років. Проте найбільш стрімкий ріст почався з 2013 р. Однак економічна криза в державі та нестабільний курс долара, який виріс за останні два роки в три рази, призвели до того, що за I квартал 2016 р. обсяг лізингових операцій становив лише близько 23,8 млрд. грн, це на 31% менше порівняно з 2015 р. (рис. 2). Зважаючи на стагнацію на ринку лізингу, експерти передбачають подальше зростання обсягу лізингових послуг в Україні та зазначають високий рівень задоволеності послугами лізингових компаній.

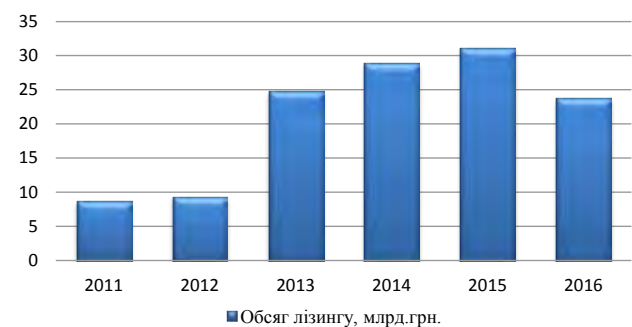

Рис. 2. Обсяг фінансового лізингу за 2011–2016 рр., млрд. грн.

Слід зазначити, що лізингові відносини регулюються не тільки Законом України «Про

фінансовий лізинг». Важливим для здійснення лізингових операцій є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда», який розроблено на підставі Міжнародного стандарту фінансової звітності 17. Істотні відмінності між П(С)БО 14 та МСФЗ 17 наведено в табл. 1.

Як видно з табл. 1, П(С)БО 14 майже повністю віддзеркалюють МСФЗ 17 без урахування національних особливостей України.

Таким чином, на основі цього документа відбувається податковий і бухгалтерський облік усіх операцій фінансового лізингу. Проте між ним та Законом України «Про фінансовий лізинг» існують певні неузгодженості. Передусім це стосу-

ється визначення критеріїв, за яких операція може вважатися саме операцією фінансового лізингу. Але неузгодженість понять та критеріїв у бухгалтерському та податковому обліку не єдина невідповідність. Істотні відмінності у цих документах призводять до виникнення відстрочених податкових активів та відстрочених податкових зобов'язань, ускладнюючи роботу бухгалтера.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Ураховуючи нерозробленість національного бухгалтерського законодавства стосовно відповідальності у разі відсутності бухгалтерського обліку на підприємстві, на даний час залишається

Таблиця 1

Порівняння національного та міжнародного стандартів з обліку орендних операцій

Ознака	П(С)БО 14 «Оренда»	МСФЗ 17 «Оренда»
	Показники ситуацій, які можуть привести до класифікації оренди як фінансової	
Класифікація оренди	Не розглядаються	а) якщо орендар може анулювати угоду про оренду, збитки орендодавця, пов'язані з анулюванням, несе орендар; б) прибутки або збитки від коливання справедливої вартості залишку припадають на орендаря (наприклад, у формі знижок орендної плати, які дорівнюють більшості надходжень від продажу в кінці оренди); в) орендар має можливість продовжити оренду на додатковий період за орендну плату, значно нижче ринкової орендної плати
Облік витрат на поліпшення об'єкта оренди	Витрати орендаря на поліпшення об'єкта	Не розглядаються
	операційної оренди	фінансової оренди
	які призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, первинно очікуваних від його використання, відображаються як капітальні інвестиції, які включаються в створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів	у вартість об'єкта фінансової оренди
Облік оренди орендаря та орендодавця	Об'єкт операційної оренди відображається на позабалансовому рахунку бухгалтерського обліку за вартістю, зазначеною в угоді про оренду	Не розглядаються
	Розподіл фінансового доходу між звітними періодами	здійснюється на систематичній і раціональній основі і базується на моделі, що відображає постійну періодичну прибутковість на чисті інвестиції орендодавця, не сплачені за фінансову оренду
Продаж активу з укладенням угоди про його отримання продавцем в оренду	Сума перевищення продажною вартістю активу над справедливою вартістю проданого активу	
Інформація, що розкривається в примітках до річної фінансової звітності	Виробник орендаря надає інформацію щодо фінансової звітності	

Джерело: складено основі [8–10]

неможливим надання на рівні держави інформації про реальний обсяг лізингових операцій, структуру лізингових платежів та склад об'єктів, що передаються в лізинг. Таким чином, як на рівні держави, так і на рівні підприємства існує

низка проблем лізингових операцій, які стосуються і законодавчої бази, і методики безпосереднього обліку. Саме ці проблеми, на нашу думку, потребують більш детального вивчення та вирішення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барабаш А.Г. Правове регулювання лізингових відносин в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук: спец. 12.00.04 / А.Г. Барабаш; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2004. – 18 с.
2. Грищенко О. Фінансовий лізинг: історія, сучасність та перспективи розвитку / О. Грищенко // Юридичний журнал. – 2006. – Т. 3. – №. 45. – С. 61–68.
3. Малышенко К. Проблемы эффективности лизинга в Украине / К. Малышенко // Хозяйственное право. – 1998. – №. 5. – С. 21–22.
4. Хобта В.М. Проблемы и перспективы развития лизинга в Украине / В.М. Хобта, В.А. Гайдук; НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – К., 2000.
5. Шпиттлер Х.-И. Практический лизинг / Х.-И. Шпиттлер; пер. с нем.; общ. ред. и вступ. ст. Б.Г. Дякина; 2-е изд., доп. – М.: ЦНИИЭПСЕЛЬСТРОЙ, 1991. – 164 с.
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 464 с.
7. Закон України «Про лізинг» № 1381-IV від 11.12.2003, станом на 13.11.16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1381-15>.
8. Лайчук С.М. Лизинговые операции в Украине: бухгалтерский, налоговый и правовой аспекты / С.М. Лайчук, К.В. Романчук // Проблемы теории та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2016. – № 2 (11).
9. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» № 487/4708 від 10.08.2000, станом на 13.11.16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00>.
10. Міжнародні стандарти обліку, і фінансової звітності: [навч. посіб.] / За ред. М.А. Вахрушиной. – М.: Вузівський підручник, 2005. – 320 с.